

к) $\frac{p}{q}$ є підхідним дробом розкладу дійсного додатного числа α у ланцюговий дріб, якщо $p, q \in \mathbb{N}$, $(p, q) = 1$ і $\alpha \neq \frac{p}{q}$, $\left| \alpha - \frac{p}{q} \right| < \frac{1}{2q^2}$;

л) $\left| \alpha - \frac{P_n}{Q_n} \right| > \frac{1}{Q_n(Q_n + Q_{n-1})}$, де вівши, що $\frac{P_n}{Q_n}$ і $\frac{P_n + P_{n-1}}{Q_n + Q_{n-1}}$ лежать по один бік від α ;

м) підхідний дріб n -го порядку збільшиться (зменшиться), якщо неповну частку q_n збільшити на кілька одиниць, де n — парне (непарне) натуральне число.

5.33. Довести, що:

а) додатний корінь тричлена $bx^2 - abx - a$, де a, b — натуральні числа, розкладається в нескінченний чистий періодичний ланцюговий дріб, довжина періоду якого дорівнює 2;

б) квадратне рівняння з цілими коефіцієнтами має другий корінь $\frac{1}{\{(b, a)\}}$, якщо перший його корінь є число $\{(a, b)\}$;

в) квадратне рівняння з цілими коефіцієнтами має корінь $a = \{(c, b)\}$, якщо перший його корінь є $x = \{(a, b, c)\}$;

г) числа $\alpha = [a; b, c]$ і $\beta = [c; b, a]$ пропорційні числам $x = \{(a, b, c)\}$ і $y = \{(c, b, a)\}$;

д) ірраціональність виду $\sqrt[m]{t}$, $t \in \mathbb{N}$ розкладається в ланцюговий дріб, період якого починається з другої неповної частки.

5.34. Знайти ірраціональність α , якщо:

а) $\frac{P_k}{Q_k} = \frac{10}{3}$, $\alpha_{k+1} = \sqrt[3]{2}$;

б) $\frac{P_k}{Q_k} = \frac{37}{13}$, $\alpha_{k+1} = \frac{1 + \sqrt{3}}{2}$.

5.35. Знайти загальний вигляд квадратичних ірраціональностей, які розкладаються в ланцюговий дріб з однаковими неповними частками.

§ 6. Системні числа, операції над ними; переведення з однієї системи в іншу

Література

[1] — § 6, с. 79—88;

[2] — § 6, с. 76—86;

[3] — гл. II, § 4, с. 385—389;

[4] — гл. II, § 3, с. 88—104.

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Той чи інший спосіб найменування та записування чисел називають **нумерацією** (від лат. numerus — лічба) або **системою числення**.

Розрізняють **усну** й **письмову** нумерації. Усна нумерація — це спосіб називання чисел за допомогою слів. Письмовою нумерацією називають спосіб записування чисел за допомогою знаків (символів), які називаються цифрами.

Розрізняють **позиційні** і **непозиційні** системи числення.

Під позиційною системою числення розуміють систему, в якій вначення кожної цифри визначається не тільки цифрою, а й позицією, яку вона займає в запису числа.

Під непозиційною системою числення розуміють систему, в якій кожна цифра завжди позначає те саме число незалежно від її місця (позиції) в запису числа. Прикладом непозиційної системи числення є римська система, яка дійшла до нас із Стародавнього Риму. В ній для запису чисел використовують сім цифр: цифра I означає одиницю, цифра V — п'ять, цифра X — десять, L — п'ятдесят, C — сто, D — п'ятсот, M — тисячу. За допомогою цих цифр можна записати будь-яке число, використовуючи принцип додавання і віднімання. Якщо менша цифра стоїть справа від більшої, то вона додається до неї (причому вона може повторюватися не більше як 3 рази), якщо зліва — то віднімається (повторення меншої цифри не дозволяється). Наприклад, 1965 — MCMLXXXV.

Хоч символу для зображення нуля у римській системі числення немає, проте можна записувати числа, які містять нуль. Наприклад, 1809 — MDCCIX.

Записи чисел у римській нумерації громіздкі, до того ж множення і ділення на письмі виконувати неможливо, іх доводиться виконувати усно. Тому римська система числення в математичній практиці не застосовується.

З'ясуємо суть позиційного принципу запису чисел. Нехай g — деяке фіксоване число, більше від 1. Назовемо це число основою системи числення.

Кожне натуральне число m можна записати і притому єдиним способом у вигляді

$$m = a_n g^n + a_{n-1} g^{n-1} + \dots + a_1 g + a_0, \quad (1)$$

де a_i , $i = 0, 1, \dots, n$ — цілі невід'ємні числа, менші від g , причому $a_n \neq 0$.

Вираз (1) називають записом числа m у системі числення з основою g . Символи, якими позначають числа $a_n, a_{n-1}, \dots, a_1, a_0$, називають цифрами числа m у системі числення з основою g (або « g -кова» система числення).

Вираз (1) скороочено записують так:

$$m = (a_n a_{n-1} \dots a_2 a_1 a_0)_g. \quad (2)$$

У системі числення з основою g використовуються g цифр: 0, 1, 2, ..., $g - 1$. При цьому основа числення g записується як 10.

Запис додатного дробового числа у будь-якій системі числення є зображення цього числа у вигляді суми степенів основи з цілими невід'ємними коефіцієнтами, меншими від основи, але не лише додатних і нульового, а й від'ємних цілих степенів. Для запису дробового числа, крім цифр, використовують ще один знак — кому. Дробове число $1 \cdot 8^3 + 2 \cdot 8^2 + 5 \cdot 8^1 + 4 \cdot 8^0 + 7 \cdot 8^{-1} + 6 \cdot 8^{-2} + 3 \cdot 8^{-3} + 2 \cdot 8^{-4}$, наприклад, записують так: 1254, 7632₈.

Для кожного додатного дробового числа так само, як і для кожного натуральногого числа, в g -ковій системі числення існує тільки один запис.

Застосовуючи знак мінус, можна записувати в g -ковій системі числення й від'ємні числа.

Загальновживаною тепер є позиційна система числення з основою $g = 10$. Її називають десятковою позиційною системою.

Виконуючи арифметичні операції над числами, записаними в g -ковій системі числення, користуються правилами додавання, віднімання і множення «ствовпцем» і ділення — «кутом». При цьому використовуються g -кові таблиці додавання і множення однозначних чисел.

Нехай натуральне число m задано в g -ковій системі числення. Щоб записати це число в s -ковій системі числення, треба спочатку записати число s в g -ковій системі, а потім виконати (в g -ковій системі числення!) кілька ділень числа m_g на число s_g і послідовно утворюваних часток доти, поки дістанемо частку, яка дорівнює нулю. Здобуті остаті треба спочатку виразити цифрами s . Кодої системи числення, записати їх у зворотному порядку. Записані таким чином остаті (це вже цифри в s -ковій системі числення) і є s -ковим записом числа m_g .

Перехід від g -кової системи числення до 10-кової виконують ще й так. Число a_g записують у вигляді

$$a_g = a_n g^n + a_{n-1} g^{n-1} + \dots + a_1 g^1 + a_0 g^0.$$

Потім замість чисел $a_n, a_{n-1}, \dots, a_1, a_0$ і g підставляють їхні десяткові записи і роблять відповідні обчислення. Десятковий запис результату є шуканим числом.

Оскільки десяткова система числення найзручніша для виконання тих або інших дій, то, щоб перейти від g -кової системи числення до s -кової, спочатку переходять від g -кової системи числення до 10-кової, а потім від 10-кової до s -кової.

Якщо $g = sk$, $k \in N$, то перехід від однієї системи числення до іншої значно спрощується.

ПРИКЛАДИ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ

1. Обчислити:

$$a) 202332_4 + 22222_4; \quad b) 220111_4 - 32323_4; \quad c) 23230301_4 : 113_4.$$

Розв'язання. У чотирковій системі числення цифрами є: 0, 1, 2, 3. Складемо для них таблиці додавання і множення (табл. 4 і 5).

Таблиця 4

+	0	1	2	3
0	0	1	2	3
1	1	2	3	10
2	2	3	10	11
3	3	10	11	12

Тепер виконуємо дії:

$$a) \begin{array}{r} 202332_4 \\ + 22222_4 \\ \hline 231220_4 \end{array}$$

$$b) \begin{array}{r} 220111_4 \\ - 32323_4 \\ \hline 121122_4 \end{array}$$

$$c) \begin{array}{r} 23230301_4 | 113_4 \\ \hline 232 \\ \hline 303 \\ - 232 \\ \hline 1101 \\ - 1011 \\ \hline 30_4 \text{ (остача)} \end{array}$$

2. Перевести з однієї системи в іншу:

$$\begin{array}{ll} a) 138_{10} \rightarrow x_4; & b) 1340_{10} \rightarrow x_{15}; \\ c) 10032_4 \rightarrow x_8; & d) 2032_4 \rightarrow x_{10}. \end{array}$$

Розв'язання. Перехід від десяткової системи числення до s -кової системи відбувається за допомогою послідовного ділення числа m , заданого в десят-

Таблиця 5

×	0	1	2	3
0	0	0	0	0
1	0	1	2	3
2	0	2	10	12
3	0	3	12	21

Перевірка:

$$\begin{array}{r} 231220_4 \\ - 22222_4 \\ \hline 202332_4 \end{array}$$

Перевірка:

$$\begin{array}{r} 121122_4 \\ + 32323_4 \\ \hline 220111_4 \end{array}$$

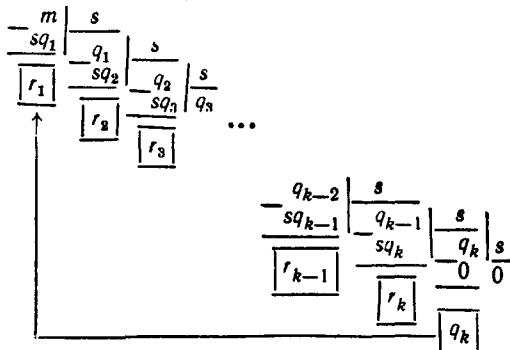
Перевірка:

$$\begin{array}{r} 200203_4 \\ \times 113_4 \\ \hline 1201221 \\ + 200203 \\ \hline 23230211_4 \end{array}$$

$$23230211_4 + 30_4 = 2323301_4.$$

ковій системі), на число s , записане теж у десятковій системі. Маємо $m = sq_1 + r_1$. Тепер неповну частку q_1 ділимо на s . Дістаємо $q_1 = sq_2 + r_2$. Процес ділення продовжуємо доти, поки знайдемо неповну частку $q_k < s$. При цьому запищемо число m у s -ковій системі: $(q_k r_{k-1} \dots r_2 r_1)_s$.

Цей процес можна записати у вигляді такої схеми:

Стрілкою показано напрям від вищих до нижчих розрядів числа, записаного в системі з основою s , цифри числа m у цій системі взято в рамки.

a) $138_{10} \rightarrow x_4$

$$\begin{array}{r} 138_{10} \\ -12 \\ \hline 18 \\ -16 \\ \hline 2 \\ \hline \end{array} \left| \begin{array}{r} 4_{10} \\ 34_{10} \\ \hline 32 \\ -8 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 4_{10} \\ 8_{10} \\ -2_{10} \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 4_{10} \\ 0 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 2 \\ 0 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right|$$

Оскільки $4 < 10$, то всі остачі є цифрами в новій системі числення.

Отже, $138_{10} = 2022_4$.

b) $1340_{10} \rightarrow x_{15}$

$$\begin{array}{r} 1340_{10} \\ -120 \\ \hline 140 \\ -135 \\ \hline 5 \\ \hline \end{array} \left| \begin{array}{r} 15_{10} \\ 89_{10} \\ \hline 75 \\ -5_{10} \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 15_{10} \\ 0 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right|$$

У 15-ковій системі числення число 14 є цифрою і позначається (14) або $\bar{4}$.

Отже, $1340_{10} = 5(14)5_{15}$.

Щоб перевести число з g -кової системи числення в s -кову, діють аналогічно, причому всі обчисlenня виконуються в g -ковій системі числення.

v) $10032_4 \rightarrow x_3$.

Число 3 в четвірковій системі числення записують так само. Тоді

$$\begin{array}{r} 10032_4 \\ -3 \\ \hline 10 \\ -3 \\ \hline 13 \\ -12 \\ \hline 12 \\ -12 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \left| \begin{array}{r} 3_4 \\ 1122_4 \\ \hline 3 \\ 22 \\ \hline 21 \\ -12 \\ \hline 12 \\ -12 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 3_4 \\ 132_4 \\ \hline 12 \\ -12 \\ \hline 1 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 3_4 \\ 22_4 \\ \hline 21 \\ -21 \\ \hline 3 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 3_4 \\ 3_4 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 3_4 \\ 0 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array} \right| \left| \begin{array}{r} 3_4 \\ 0 \\ \hline 1 \\ \hline \end{array} \right|$$

Отже, $10032_4 = 101000_3$.

Перевірка. Число 4 у трійковій системі числення записують як 11_3 . Використовуючи таблиці додавання і множення одноцифрових чисел у трійковій системі числення (табл. 6, 7), матимемо

Таблица 6

+	0	1	2
0	0	1	2
1	1	2	10
2	2	10	11

Таблица 7

x	0	1	2
0	0	0	0
1	0	1	2
2	0	2	11

$$\begin{array}{r}
 \begin{array}{c}
 101000_3 \\
 -\frac{22}{20} \\
 -\frac{11}{11} \\
 -\frac{20}{11} \\
 -\frac{22}{21} \\
 -\frac{20}{11} \\
 -\frac{11}{11} \\
 -\frac{11}{10}
 \end{array}
 \left| \begin{array}{c}
 11_3 \\
 2111_3 \\
 11_3 \\
 121_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 0
 \end{array} \right| \left| \begin{array}{c}
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 0
 \end{array} \right| \left| \begin{array}{c}
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 0
 \end{array} \right| \left| \begin{array}{c}
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 11_3 \\
 1
 \end{array} \right|
 \end{array}$$

Отже, $101000_3 = 100(10_3)2_4 = 10032_4$, оскільки $10_3 = 34$.

$$\Gamma) 2032_4 \rightarrow x_{10}.$$

I спосіб. Число 10 в чотвірковій системі числення записують так:

$$\begin{array}{r} -10_{10} \\ \hline 8 \\ \hline \boxed{2} \\ \boxed{1} \end{array} \left| \begin{array}{r} \frac{4}{2}_{10} \\ \hline 0 \end{array} \right| \begin{array}{r} 4_{10} \\ \hline 0 \end{array}$$

Тоді

$$\begin{array}{r|rrr}
 -2032_4 & 22_4 & 22_4 & 22_4 \\
 \hline
 -132 & 32_4 & 1_4 & 0 \\
 \hline
 -112 & 22 & 0 & 0 \\
 \hline
 -110 & 10 & & \\
 \hline
 [2] & [1] & & \\
 \downarrow & \downarrow & &
 \end{array}$$

$$\text{Отже, } 2032_4 = 1(10_4)2_{10} = 142_{10}.$$

Із цього випливає, що $2032_4 = 2 \cdot 4^3 + 0 \cdot 4^2 + 3 \cdot 4^1 + 2 \cdot 4^0 = 2 \cdot 64 + 0 + 12 + 2 = 142_{10}$.
 Як бачимо, результат однакові.

Як бачимо, результати однакові

- 3. Перевести з однієї системи в іншу:**

a) $1110111000111_2 \rightarrow x_8$; b) $3673401_8 \rightarrow x_2$.

Роз'язання. Застосуємо досить простий спосіб переведення з двійкової системи числення в вісімкову і навпаки (аналогічний спосіб використовують, коли g -кова і s -кова системи числення пов'язані співвідношенням $s = g^k$).

Складемо таблицю виразів цифр вісімкової системи числення в двійковій системі

$$\begin{aligned}0_8 &= 000_2, \\1_8 &= 001_2, \\2_8 &= 010_2, \\3_8 &= 011_2, \\4_8 &= 100_2, \\5_8 &= 101_2, \\6_8 &= 110_2, \\7_8 &= 111_2.\end{aligned}\tag{1}$$

Щоб перевести число з вісімкової системи числення в двійкову, треба кожну цифру цього числа замінити двійковою тріадою за формулами (1). В свою чергу, щоб перевести число з двійкової системи числення в вісімкову, треба розбити це число справа наліво на грані, кожна з яких містить по три цифри (якщо треба, то останню грань доповнюють до тріади нулями). Потім кожну з двійкових тріад замінюють вісімковою цифрою за формулами (1).

a) $1110111000111_2 \rightarrow x_8.$

$$(001)(110)(111)(000)(111)_2 = 16707_8.$$

b) $3673401_8 = 011110111011100000001_2 = 11110111011100000001_2.$

Задачі

6.1. Записати в десятковій системі числення такі числа римської нумерації: а) LXIV; б) CLIX; в) DXCV; д) MCDXXIX; е) MDCCCLXXIV.

6.2. Записати в римській нумерації числа: а) 26; б) 112; в) 1980.

6.3. Записати в десятковій системі числення: а) мільярд, б) більйон, в) трильйон.

6.4. Обчислити:

- а) $1101_2 + 1011_2;$
- б) $1011_2 \cdot 1101_2;$
- в) $1000110_2 - 11011_2;$
- г) $100011_2 : 101_2;$
- д) $3604_7 \cdot 423_7;$
- е) $7(10)_{12} \cdot 5(11)73_{12};$
- ж) $23054_7 + 4326_7;$
- ж) $(10)(11)792_1 + 9534(10)_{12} + 70(10)0_{12};$
- з) $26153_7 + 326_7;$
- к) $8(10)05(11)_{12} : 9(10)_{12};$
- л) $101_8 : 32_8.$

6.5. Обчислити:

- а) $11011,101_2 + 101,011_2;$
- б) $11,001_2 \cdot 1,01_2;$
- в) $111,01_2 \cdot 101,101_2;$
- г) $0,25_8 \cdot 0,43_8;$
- д) $2,5_8 \cdot 3,4_8.$

6.6. Обчислити:

- а) $7306_8 + 25645_8 - 6774_8 - 26156_8$;
б) $(425_6 \cdot 54_6 - 531_6 \cdot 43_6) : 245_6$;
в) $20671_8 : 131_8 - 140_8$;
г) $23213_5 : 32_5 + 113_5 \cdot 3_5 - 1242_5$;
д) $232011_5 : 104_5 + 1234_5 \cdot 322_5 - 1022131_5$;
е) $(563_8 + 217_8) \cdot 15_8 + (2365_8 - 636_8) : 17_8 - 15122_8$;
ж) $120111_3 : 102_3 + 201_3 \cdot 12_3 - 11220_3$;
ж) $6325_7 - 456_7 - 150335_7 : 23_7 - 551_7$;
з) $3215_7 \cdot 24_7 - 11461_7 : 25_7 + 1532_7 - 115044_7$;
к) $(4123_8 - 4221_8) \cdot 11_8 + (1222_8 + 773_8) : 3_8$;
л) $(3333_4 + 2222_4) \cdot 12_4 - (231020_4 + 3333333_4) : 23_4$;
м) $[(215_8 + 532_8) \cdot 16_8 - (11031_8 - 527_8) : 32_8] : 14775_8$;
н) $[(351_6 \cdot 14_6 - 1153_6 : 31_6 - 150_6) : 205_6] : 25_6$.

6.7. Записати в десятковій системі числення такі числа:

- а) 100111_2 ;   е) 4602_7 ;
б) 11001101_2 ;   ж) $(10)_6 (11)_{12}$;
в) 345_8 ;   з) 26014_7 ;
г) 5071_8 ;   к) 42125_6 ;
д) 1300_8 ;   л) 530415_6 .
е) 33311_7 ;

6.8. Записати в десятковій системі числення такі числа:

- а) $0,111_2$;   г) $437,321_8$;
б) $0,110_2$;   д) $0,027_8$.
в) $11001, 1111_2$;

6.9. Перевести з однієї системи в іншу:

- а) $33311_7 \rightarrow x_{12}$;   д) $21066754_8 \rightarrow x_2$;
б) $21000122122_3 \rightarrow x_9$;   е) $206315_7 \rightarrow x_5$;
в) $4672510_9 \rightarrow x_3$;   ж) $32014_5 \rightarrow x_8$.
г) $11110111011100001_2 \rightarrow x_8$;

6.10. Перевести з десяткової системи числення в інші системи:

- а) $2042 \rightarrow x_2, y_3, z_5$;   г) $231632 \rightarrow x_7$;
б) $2786 \rightarrow x_2, y_3, z_5$;   д) $23163 \rightarrow x_8$;
в) $729 \rightarrow x_7$;   ж) $17527 \rightarrow x_8$.

6.11. Знайти x , якщо:

- а) $201_x = 41_8$;   е) $541_x = 2014_6$;
б) $203_x = 53_{10}$;   ж) $364_x = 3001_4$;
в) $106_x = 153_7$;   з) $401_x = 265_7$;
г) $236_x = 1240_5$;   и) $100_x = 34_7$.
д) $324_x = 10022_3$;

6.12. Визначити основу системи числення, в якій виконуються такі рівності:

- а) $12 + 13 = 30$;   в) $35 + 40 = 115$;
б) $15 + 16 = 33$;   ж) $236 - 145 = 61$;

$$\begin{array}{ll} \text{д)} \ 263 - 214 = 46; & \text{ж)} \ 736 : 6 = 121; \\ \text{е)} \ 216 \cdot 3 = 654; & \text{з)} \ 1520 : 12 = 123; \\ \text{e)} \ 656 : 5 = 124; & \text{к)} \ 10 \cdot 10 = 100. \end{array}$$

6.13. Довести, що:

- а) число 144 є квадратом натурального числа в будь-якій g -ковій системі числення, $g > 4$;
- б) число 1331 є кубом натурального числа в будь-якій g -ковій системі числення, $g > 3$;
- в) в g -ковій системі числення числа $2(g-1)$ і $(g-1)^2$ записуються тими самими цифрами, але в зворотному порядку;
- г) число $A = (a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0)_{12}$ ділиться на 8 (на 9), якщо на 8 (на 9) ділиться число, утворене його останніми двома цифрами $(a_1 a_0)_{12}$;
- д) число $A = (a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0)_g$ ділиться на $g-1$, якщо $a_n + a_{n-1} + \dots + a_1 + a_0$ ділиться на $g-1$;
- е) натуральне число, десятковий запис якого є 3^n одиниць, ділиться на 3^n .

6.14. Записати в двійковій системі числення:

- а) числа Ферма $F_k = 2^{2^k} + 1$, $k \in \mathbb{N}$;
- б) парні досконалі числа $D = 2^{p-1}(2^p - 1)$, де p — просте число.

6.15. Знайти частку від ділення числа $(62xy427)_{10}$ на 99_{10} , а також невідомі цифри x і y , якщо ділення виконується без остачі.

6.16. Знайти невідомі цифри, якщо множення виконується в десятковій системі числення:

$$\begin{array}{r} \times \quad *2*3 \\ \times \quad ** \\ \hline ***87 \\ **** \\ \hline 2*004* \end{array} \quad \begin{array}{r} \times \quad \text{шість} \\ \times \quad \text{шість} \\ \hline ***** \\ ***** \\ \hline ***** \\ \hline *****\text{шість} \end{array}$$

6.17. Знайти таке найменше натуральне число m , яке в десятковій системі числення закінчується цифрою 6 , причому, якщо цю цифру записати на початку числа, то воно збільшиться в 4 рази.

6.18. Число $(42x4y)_{10}$ ділиться на 72_{10} . Знайти цифри x і y .

6.19. У десятковій системі числення знайти тризначне число x таке, що добуток його цифр дорівнює a і $x = a^2$.

6.20. Довести, що сума цифр квадрата будь-якого натурального числа не може дорівнювати числу 1985_{10} .

6.21. Нехай $2 \times (xyz)_{10} = (xyz)_g$. Знайти $(xyz)_{10}$ і g .

6.22. Знайти в десятковій системі числення таке двозначне число, яке у двійковій, четвірковій і вісімковій системах числення зображується однаковими цифрами, але різними для різних систем.